Nogmaals een strijdlied

In mijn vorige artikel gewijd aan de Arubaanse dichter Federico Oduber, heb ik de aandacht willen vestigen op zijn debuut als dichter. In feite had het debuut reeds in 1961 plaatsgevonden met het verschijnen van zijn dichtbundel 'Beseffend'.

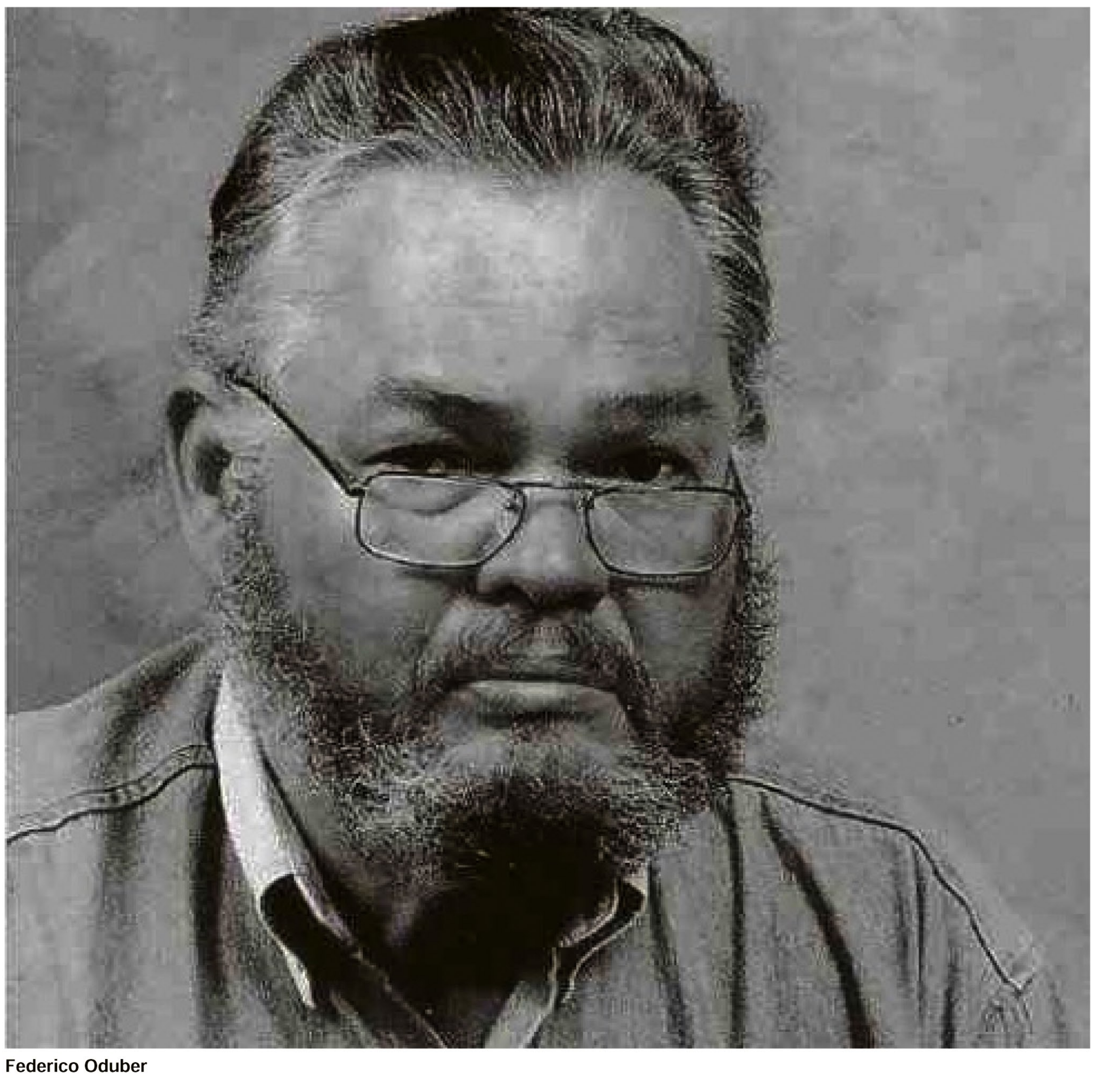
Federico Oduber

Tekst: Henry Habibe

Het jaar van zijn debuut met betrekking tot zijn Papiamentstalige poëzie had ook 1964 kunnen zijn, want in een brief aan Nicolas Piña, gedateerd 24 september 1964, maakte Hubert Booi daarvan melding. In die tijd (bijna een halve eeuw geleden) waren er nog maar weinig dichters die als zodanig een reputatie hadden verworven. Ik beperkte me in dat artikel, uiteraard, tot de Papiamentstalige dichters die in die jaren deel uitmaakten van de Papiamentse Beweging. Bij het verschijnen van Odubers eerste gedicht in het Papiaments werd hij in het blad Kambio als een revolutionaire dichter gepresenteerd. Zich baserend op bepaalde verzen uit dat gedicht (Vijf strijdliederen) besloot Eustatia: 'deze gedichten hebben een heel ander leven (dan die uit Beseffend), ze zijn grillig, hebben een driftig karakter, ze zijn bruusk en onverschrokken, maar houden ook veel emotie in'. Hij liet niet na te wijzen op het sociale karakter van de 'vijf strijdliederen' en kwalificeerde ze als 'un himno di kombate'. Men kan het in grote lijnen wel eens zijn met deze bevinding. Maar is dat alles wat over het bewuste gedicht te zeggen valt?

Gedicht 'Si nos tabata salud'

In 1965 verscheen in Kambio (en in Observador op Aruba) de 'Vijf strijdliederen'. Een jaar later verscheen een tweede gedicht 'Si nos tabata salud' (Als wij gezond waren), waarin een ander accent gelegd werd. In het eerste gedicht gaat het om het lyrisch ik dat een soort persoonlijke toespraak houdt, terwijl het lyrisch ik zich in het tweede richt tot een vermeende broeder, die hij ervan wil overtuigen dat de strijd al begonnen is. Er wordt in het tweede gedicht niet langer gefilosofeerd over het waarom van de strijd en de beoogde resultaten. Ging het eerder vooral om een identiteitskwestie ('nos lo cosecha/un bida di nos mes'), in Si nos tabata salud heeft de strijd een wat socialer karakter. Ik citeer dit gedicht zoals het in 1966 in Kambio te lezen stond:

Si nos tabata salud

pa H.A.

mi ruman
riw ta corre bai lamá
cada grito ta jora embano
pero nos ilusion
nos siminja ta plamá
i manera un orkan nos lo pasa
ranca ruina i mentira

mi ruman
no lubida
nos toer dos
nos ta heridá
sin por cura;
nos rebeldia
ta un herida

i si nos tabata salud
nos lo a muri caba
yen di strea falso riba nos frente

mira bon
nos toer dos mi ruman
nos ta canando nos só

pero nos lucha lo ta manera
un candela di speranza
un rosa di desesperacion
corá i tristo
pero un sacrificio
i un último existencia

i mi sa cu mi lo bringa band'i bo
mi só
mi lo bringa
pasobra t'esey mi a skohe
pero band'i bo

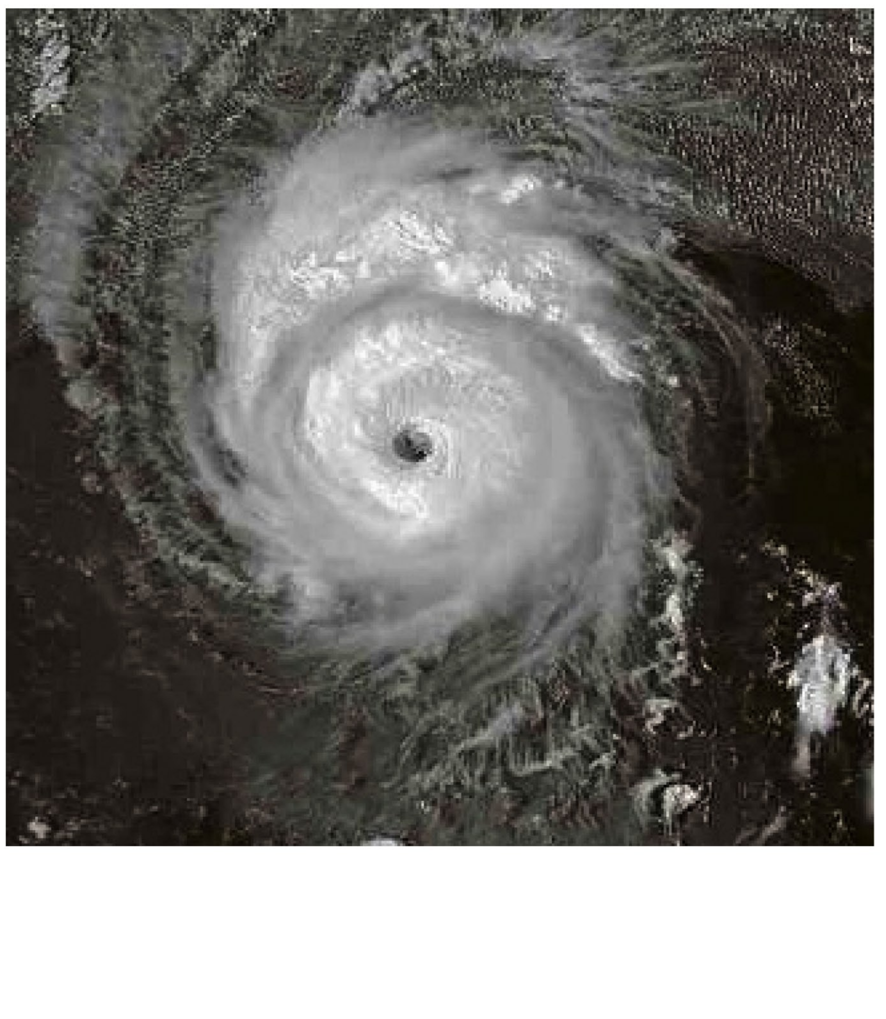

Korte samenvatting

De opstandigheid van de jongeren is in de ogen van de 'volwassenen' praktisch altijd een blijk van onevenwichtigheid. In het dagelijkse leven denkt men ook wel aan iets als 'dwaasheid'. De dichter lijkt hier te stellen dat deze onevenwichtigheid niet kan verdwijnen door als een 'verstandige' burger in de pas te gaan lopen. Wij kunnen - lijkt hij te willen zeggen - niet anders dan opstandig blijven. Vandaar: 'nos ta heridá sin por cura' (wij zijn ongeneeslijk gewond). En als wij 'gezond' waren (als de 'evenwichtige' volwassenen, maar uitgebluste brave burgers) dan waren we in feite dood. Vandaar in de derde strofe: 'si nos tabata salud/nos lo a muri caba'. De beeldspraak 'strea falso' (valse sterren) verwijst wellicht naar het aanzien van de gearriveerde burgers in de corrupte maatschappij ('ruina i mentira' = het puin en de leugens). De fraaie beeldspraak ('yen di strea falso riba nos frente') duidt waarschijnlijk op de hypocrisie waartegen Oduber in die jaren vaak in opstand kwam. Ik vertaal: '...dan zouden wij allang dood zijn, met heel veel sterren op ons voorhoofd'. Tegen die hypocrisie rebelleert de dichter. De strijd lijkt weliswaar hopeloos, maar alléén op deze manier kan de verandering (dus de hoop) tot stand komen.

Hopeloze strijd?

Het lyrisch ik suggereert dat de strijd onoverkomelijk is. Er is geen weg terug ('de rivier stroomt naar zee en het zaad van onze toekomstdroom is verspreid'). Hij geeft een poëtische beschrijving. Hij vergelijkt de strijd met een orkaan: 'i manera un orkan nos lo pasa/ranca ruina i mentira' (als een orkaan zullen wij voorbijgaan en het puin en de leugens meesleuren). Hij geeft dus tevens aan, waarom er gestreden moet worden. Dat wil zeggen, hij suggereert dat er gestreden moet worden om 'het puin' en 'de leugens' los te rukken. De opstand wordt met een wonde vergeleken (nos rebeldia ta un herida). Het ik houdt er rekening mee dat hij in de strijd kan sneuvelen. Maar het is nog niet zo ver. Er wordt ook benadrukt dat de strijders er alleen vóórstaan (nos ta canando nos só). In de vijfde strofe wordt weer iets gezegd over het karakter van de strijd: die zal zijn 'als een vuur van hoop/een roos van wanhoop...'. Daar wordt - op poëtische wijze - nog aan toegevoegd: 'rood en treurig/maar een offer/en een laatste bestaan'. Kortom tot aan de dood zullen wij vechten! De laatste strofe onderstreept de vastberadenheid van het ik om altijd náást zijn broer te vechten. Dat is zijn bestemming! Het accent ligt nu meer op het 'wij' en niet zozeer op het 'ik', zoals in de Vijf strijdliederen. Het gaat nu dus om een daadwerkelijke uiting van solidariteit.

Maatschappelijk geëngageerd?

Anderhalf jaar na het verschijnen van de Vijf strijdliederen was er een tweede 'evaluatie' van Odubers poëzie. Deze keer van niemand minder dan van Cola Debrot. Debrot kon in augustus 1966 over meer gedichten beschikken om zijn oordeel op te baseren ('Si nos tabata salud' verscheen in januari 1966). Hij noemde Oduber een 'maatschappelijk geëngageerde dichter' vergeleken bij Pierre Lauffer, van wie Debrot vond dat die eerder 'maatschappelijk gepreoccupeerd' was. Vervolgens zei Debrot: 'De Arubaanse dichter Federico Oduber vertoont de neiging zich met huid en haar er aan (aan het engagement) over te geven'. Met deze woorden werd tevens de felheid van de stellingname van onze dichter aangegeven.

Overheersing van de dood

Oduber heeft ook gedichten geschreven die niets uitstaande hebben met sociale bewogenheid. Het zijn gedichten waarin een grote preoccupatie voor existentiële problemen tot uitdrukking komen. Hiervan zijn er ook een paar in Kambio gepubliceerd. Die gedichten handelen vooral over wanhoop, levensmoeheid, ontbinding, verrotting en dood. Dit zijn in feite de meest voorkomende thema's bij Oduber. De bundel Putesia vormt eerder een neerslag van zijn rebellie tegen de waarden en normen binnen zijn eigen omgeving. De dichter keert zich daarin tegen de kleinburgerlijke en hypocriete groep in de Arubaanse samenleving. Het is een revolte tegen die mensen die hem in zijn vrijheid belemmeren. In Beseffend wilde hij al kwijt: '...vertel mij nooit/dat ik ben van de mensen/zeg mij nooit dat/ik gebonden ben aan hun grenzen...'. In Putesia komt deze protesthouding in heviger mate terug. Daarbij is het opvallend dat wanhoop en sterven overheersen. De strijdliederen vormen dus niet een representatief gedeelte van Putesia. Aangezien de meeste gedichten eindigen met het oproepen van de dreigende dood (1), lijkt het mij moeilijk om te spreken van een 'maatschappelijk geëngageerde dichter'. Bij geëngageerde poëzie verwacht men toch wel meer optimisme. Als wij even willen letten op het einde van de Vijf strijdliederen (vorige artikel). Daar staat te lezen dat de dichter bij zijn dood zowel op aarde als in de hemel gegrifd zou willen zien: zijn gebalde vuist en zijn haat. Doch óók zijn 'vleesgeworden wanhoop'. 'Dood' en 'wanhoop', dat zijn zo de kernwoorden uit Putesia. Ook in 'Si nos tabata salud' is de dood aanwezig ('un último existencia', een laatste bestaan). Met andere woorden, óók in de strijdliederen denkt de dichter aan zijn dood, hetgeen toch niet zó vreemd is.

Opmerkelijk is dat toen Putesia in 1973 uitkwam, daarin 'cantica di espada' ontbrak. Daarbij werd 'Si nos tabata salud' wel opgenomen, maar dan in gewijzigde vorm. De laatste strofe, waarin sprake is van het 'naast elkaar strijden' en nog een aantal fraaie versregels, werden echter weggelaten (dit is de reden waarom ik hier bewust de originele versie uit Kambio geciteerd heb). Het origineel laat namelijk beter zien hoe groot de solidariteit van de dichter omstreeks 1966 was. Door de laatste strofe van dit gedicht later (in Putesia) weg te laten boette het enigszins in aan gevoelens van solidariteit. Was het soms rond 1973 niet meer de bedoeling om die graad aan sociale gevoelens aan te geven?

Conclusie

De ontsporing met betrekking tot het sociale engagement kan uit het volgende verklaard worden. In 1965 was Joe Eustatia, redactielid van Kambio, begrijpelijkerwijze vol lof over de Vijf strijdliederen. De hierboven aangehaalde uitspraak van Debrot dateert uit 1966. Het is logisch dat Debrot zich daarbij slechts kon baseren op de poëzie van Oduber die in 1965 en 1966 in Kambio opgenomen werd. Dat waren dus de strijdliederen, waarin inderdaad sprake is van sociale bewogenheid. Oduber kreeg later ook nog de bijnaam van 'the angry young man' van Jules de Palm (ook het gedicht 'cana conta' (zedenpreek) kan gerekend worden tot Odubers strijdliederen). Maar de Arubaanse dichter heeft nog meer gedichten geschreven. Dit zijn de gedichten waarin existentiële problemen naar voren komen. In Putesia overheersen juist deze thema's. Van deze thema's heeft men tot op de dag van vandaag geen analyse gemaakt. Door zich te concentreren op slechts een klein gedeelte van het werk van Oduber is men op een verkeerd paadje terecht gekomen. Men staarde zich blind op de strijdliederen, terwijl de dichter over nog andere onderwerpen geschreven heeft. De strijdliederen zijn immers niet representatief voor de dichter die Oduber was. Dit zou ook een verklaring kunnen zijn dat Debrot tien jaar na zijn eerste 'evaluatie' van Odubers poëzie niet meer sprak over een 'sociaal engagement'. Zich in 1977 baserend op Odubers existentiële levensbeschouwing moest hij eerder denken aan de Nederlandse dichter J. Slauerhoff.

(1): In mijn artikel 'Verbittering en doodsbesef bij Federico Oduber' heb ik uitgebreid hierover geschreven (zie: Beurs- en Nieuwsberichten, 24/09/1994).